

יומא י

משה שווערד

1. גבורת ארי מסכת יומא דף י עמוד א

חוץ מלשכת פרהדרין שהיתה בו דירה לכהן גדול. ק"ל הא דירת כהן גדול לא היתה אלא ז' ימי הפרישה לחוד והא אמרינן ריש פרק התכלת (דף מ"ד) הדר בפונדקי בארץ ישראל והשוכר בית בחוץ לארץ כל שלשים יום פטור מן המזוזה והא דירת כהן גדול בלשכה זו לדר בפונדקי בארץ ישראל דמי ואפילו אי הוי דמי לשוכר בית בארץ ישראל דאמרינן התם דעושה מזוזה לאלתר הא מפרש התם דהיינו טעמא משום ישוב ארץ ישראל פי' דלאחר שקבעה אפילו יוצא ממנה אינו רשאי ליטלה הלכך בקושי יוצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת ואפילו יצא ממנה יושיבנו אחר כשמזומן לו מזוזה ונמצאת ארץ ישראל מיושבת כדפירש רש"י התם והאי טעמא לא שייך גבי לשכה זו הא אינה מיוחדת אלא לכהן גדול בז' ימי פרישה לבד וכל השנה לאו בת דירה היא ועוד דהאי טעמא דיישוב ארץ ישראל אינו אלא מדרבנן ובכולה סוגיא זו משמע דלתנא קמא לשכה זו חייבת במזוזה מן התורה ולקמן אמרינן כל השערים שהיו שם לא היה להם מזוזה חוץ משער ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין לימא רבנן היא ולא ר"י דאי ר"י היא גופא גזירה וכו' ואי לרבנן לשכת פרהדרין פטורה מן התורה הא כרבנן נמי לא אתיא משום האי קושיא דהיא גופא גזירה כמו לר"י אלא על כרחך לרבנן חייבת מן התורה ותקשה ההיא דפרק התכלת אלא שהתוס' פירשו שם דמזוזה בשל אחרים חייב מן התורה דביתך לדרך ביאתך לחוד אתי והיינו טעמא דלא מסתבר למעט בית אחרים כיון דלשמירה עשויה לא שנא מיהו כל ל' יום פטור דלאו בת דירה דידיה היא כדאמרינן בפרק קמא דב"ב גבי נשתהא שם ל' יום הרי הוא כאנשי העיר ויושבי העיר קרינן ביה לענין עיר הנדחת דהו' בסייף וממונם אבד [1] ולפי זה א"ל אף על גב דבעלמא עד ל' יום אינו בכלל דירה וישוּב דידיה אפילו הכי גבי כהן גדול כיון דבעל כרחך רמי רחמנא עליה שיפרש בז' ימים הללו בקודש דוקא דומיא דמילואים עשה לישכה מקום פרישתו מיד לדירת קבע. וכהאי גוונא פירשו מקצת מפרשים בפרק ב' דסוכה (דף כ"ז) גבי ליל יום טוב ראשון של חג דגמרינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות דליל ראשון חובה לאכול בסוכה דסגי ליה באכילת כזית אף על גב דבשאר ימי החג כזית אכילת ארעי ואין צריך סוכה מכל מקום בליל א' שקבע הכתוב חובה בסוכה עשאו אכילת קבע הכא נמי אף על גב דאינו חשוב דירה פחות משלשים יום כאן שקבע הכתוב דירתו חובה במקום קדוש ז' ימים אלו לדידיה חשובה מיד כדירתו וישוּב קבוע כמו ל' יום דעלמא.

[2] אלא שיש לומר בהא נמי דלשכת פרהדרין לגבי כהאי גוונא שלו מיקרי דכל כהן גדול היה בונה אותה משלו מחדש וסותר את של חבירו דמשום הכי קרויה פרהדרין כדאר"י לעיל (דף ת'). והרי הדבר ברור דאפילו תאמר של אחרים פטורה מן המזוזה לעולם היינו אם הבנין של אחרים אבל בנין שלו אף על גב דהקרקע שהבנין עומד עליה של אחרים חייבת מן התורה ...

2. הערות-מהרב אלישיב

חוץ מלשכת פרהדרין. בתוס' מנחות (מ"ד ע"א ד"ה סליח) הביאו ב' שיטות כירה שכורה אי חייבת במזוזה מדאורייתא ד"ל מוחת כיתך והאי לאו ביתו הוי א"נ כיתך היינו דרך ביאתך וא"כ אף השוכר בית חייב במזוזה.

ולפי שי' א' דמדאורייתא פטור שוכר ממזוזה יל"ע דהרי אף לשכת פרהדרין אין לסה"ג קנין בה. והיאך אמרו לקמן דחייבת מדאורייתא. [ובגבו"א ת"י דלעיל (ח:)] מבואר דכל כה"ג היה סותרה ובונה אותה לשמו וא"כ הוי שלו, [ולכ' צ"ב דמ"מ א"א לומר דאכן שלו היתה, ורק זכות דירה ואפשרות לשפצה וכו' היתה לו בה. גם צ"ב למה הוצרכו לפלפל על שאר הלשכות אי מיקרי בית דירה וכו' תיפול שאינם שלהם וממילא אין מחויבים במזוזה.]

עוד יל"ע דלקמן מבואר וכו"ה להלכה דהקדש פטור ממזוזה ולכן הר הבית דהוי הקדש פטור ממזוזה. והנה אי נימא דלשכת פרהדרין הוי במחילות וכמו"ש התר"י לעיל (וי ע"א ד"ה מביתו) א"ש דל"ה כלל בקדושת הר הבית, אך לפי"ד התוס' שם דאה"נ קדושת עזרה לא הוי בה דבניה או פתוחה לחול הוי אבל קדושת הר הבית היה בה א"כ פטורה ממזוזה ממילא משום הקדש.

3. תוספות ישנים מסכת יומא דף י עמוד ב

ודילמא אתי לפרושי מן הפטור על החיוב. וא"ת והא בכמה מקומות תקנו מעשר מדרבנן ולא גזרו וי"ל מהכא איכא למיטעי טפי דלא מסקי אטעמא דגזרה היא אלא סברי דבית גמור חשיבא וכי האי גוונא אמרינן בפסחים (דף נא א) גבי חלתא דארוזא ניכלה זר באפיהו דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כו'.

4. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף י עמוד א

ואיכא למידק מאי שנא דהכא חששו דאתי לאפרושי מן הפטור על החיוב מכמה מילי שהן פטורין במעשר מן התורה וחיבינן מדבריהם ולא חששו שמא יבא לעשר מן הפטור על החיוב, ותירצו בתוספות דבעלמא מידע ידיע דהא מדאורייתא והא מדרבנן ולא אתו למיטעי, וכן בהא דאר"י (ב"מ פ"ח א') שאין חצר קובעת מן התורה וקובעת מדבריהם כדמוכח במסכת נדה (מ"ז ב') ולא חששו שמא יבוא לעשר מהם על פירות שנכנסו בבית, דחצר בבית לא מיחלף, אבל הכא סוכה דתוך שבעה בבית מיחלף, כיון דאמר רחמנא תשבו כענין תדורו, ודכותה הא דאמרינן בפרק מקום שנהגו (פסחים נ"א א') גבי הנהו דהוו מפרשי

חלתא מארוזא כסבורין דאורז מין דגן הוא, ניכלה זר באפיייהו דילמא אתו לאפרושי מן הפטור על החיוב, דהתם נמי אורז מין דגן חשיב להו כשבולת שועל ושיפון, ואתי לאפרושי מהאי על האי.

5. תוספות ישנים מסכת יומא דף י עמוד ב

דילמא אתי לאפרושי כו'. תימה דמאי איכא למיחש אם יפריש מזה על אותו שנתחייב וראה פני הבית או מאותו על זה נהי דאינו מתחייב כלל במעשר עד שיראה פני הבית **מ"מ אם הפריש ממנו מעשר בשיבולין שפיר דמי** כדקאמר בעלמא (ביצה דף יג ב) מעשר שהקדימו בשיבולין פטור מתרומה גדולה **וכ"ש אותה שמירחה [קודם] שראה פני הבית** ועוד הביא ריב"א ראייה מדתנן במסכת תרומות (פ"א מ"ט) אין תורמין דבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ואם תרם תרומתו תרומה וכל שכן האי שנגמרה מלאכתו אלא שלא ראה פני הבית **וי"ל** דמ"מ יש לחוש כגון כשהביא התבואה דרך גגות וקרפיות לסוכה) אז הביאה דס"ד שמן התורה חייב במעשר אפילו הוא באכילת עראי ויבא להפרישו על אותו שהכניס במוץ לבית שמן התורה (פטור) [חייב] במעשר לענין אכילת קבע דלא שרינן אלא לבהמתו בלבד:

6. הערות-מהרב אלישיב

תו"י בר"ה דילמא אתי לאפרושי. תימה דמאי איכא למיחש וכי מ"מ אם הפריש ממנו מעשר בשבולין שפיר דמי וכי וכן הקשו תוס' הרא"ש והריטב"א. ותירץ התו"י סתום מה כותחם לתרץ.

וכנראה כוונת התו"י לתרץ דהולכים בשיטת רבינו אפרים ד"ל בתוס' במנחות (סז:): דבהכניס תבואה כמוץ שלה לבית ומירחה בבית שרי נמי לאדם ח"ל שם: ואע"ג דאכילת קבע אסור קודם ראיית פני הבית, היינו דווקא היכא דיכול לבוא לידי חיוב כשיראה פני הבית. אבל היכא שהכניסה כמוץ שלה ומירחה בבית, שוב אינו יכול לבוא לידי חיוב עוד. עכ"ל.

ולפי שיטת רבינו אפרים לכאורא בכה"ג הוי פטור גמור כיון דלעולם לא יבוא לידי חיוב ואם יפריש מזה על פירות שנגמרו מלאכתן כדן לא מהני כלל. ולמד התו"י דה"ה נמי במכניס דרך גגות וקרפיות דנפטרו לגמרי ולא יבואו לידי חיוב לעולם. וכוונת התו"י שחוששין שמא יכניס לסוכה דרך גגות וקרפיות ומרח בסוכה ויהא סבור שסוכה דינה כבית גם להקל ויהא סבור שפטורה והאמת שחייבת, אך עדיין אי"א להלום באור זה בפשט הגמ' כאן דאי"כ למה נקט דהתקלה הוא שמא יבוא להפריש מהחיוב על הפטור ומהפטור על החיוב והרי לפי באור זה המכשול הוא מצד שיהא סבור שפירות אלו שהכניסן דרך גגות וקרפיות לסוכה [או פירות שהכניסן במוץ שלהן לסוכה ומירחן בסוכה] והוא סבור שהן פטורות כיון שסבור שסוכה דינה כבית, והאמת שהן חייבות כיון דמה"ת אין דין סוכה כדן בית.

7. תוספות ישנים מסכת יומא דף י עמוד ב

ורבי יהודה סבר דירה בעל כרחיה לא שמה דירה. וסוכה לאו דירה בעל כרחיה הוא שאינו זז מביתו ואשתו ובניו בבית והולך הנה והנה ...

8. הערות-מהרב אלישיב

✓ **ור"י סבר דירה בע"כ לא שמה דירה.** וכתב התו"י דסוכה לא חשיבה דירה בע"כ שאינו זז מביתו ואשתו ובניו בבית והולך הנה והנה. וכ"כ הריטב"א ותוס' הרא"ש.

✓ **ויש להוסיף עוד בזה,** דבסוכה מצוותה שתהא כעין תדורו, וכשיש לו צער הרי מצטער פטור מהסוכה, ולכך לא חשיבא דירה בע"כ.

✓ **שם.** כענין בית חולים אם חייב כמזוזה דנו בזה הפוסקים האחרונים. דעת

9. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף י עמוד ב

ר' יהודה סבר דירה בעל כרחא לא שמה דירה. אבל סוכה לא חשיב על כרחא לפי שהוא יוצא ונכנס עם אשתו ובניו, וא"ת אמאי דחיק לפרושי טעמא דר' יהודה דפטר לשכת פרהדרין משום דדירה בעל כרחא לא שמה דירה לימא טעמא דר' יהודה משום דהר הבית היה לכל ישראל כמו שפרש"י לקמן שגבה דוד הכסף מכל ישראל וכיון דהויא של רבים פטור מן המזוזה דאף בית הכנסת זכרכים פטר לקמן, ולא ס"ל כשינויא דלקמן דקאמר לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד, וי"ל דאי הוה פטר ליה ר' יהודה משום דהויא של רבים לא הוה שייך למיגזר שמא יאמרו כהן בבית האסורין הוא חבוש וכו' דכו"ע ידעי דהר הבית פטור מן המזוזה דלאו ביתך הוא אלא ודאי ס"ל דאף הר הבית נתחלק לשבטים אלא משום דדירה בעל כרחא לא שמה דירה.

10. הערות-מהרב אלישיב

רבנן סברי דירה בע"כ שמה דירה וכו'. ולענין בית האסורים יש נידון באחרונים אם חייב במזוזה. רבספר שער אפרים (סימן פ"ג) מביא ראייה משמעתין ממה שאמרו כאן בטעמא דר"י "שלא יאמרו כה"ג חבוש בבית האסורין" א"כ משמע דבית האסורין פטור ממזוזה, דלכך אמר ר"י דמחמת העדר המזוזה יאמרו שהוא בבית האסורין, ונהרב בנו בהגה"ה שם כתב דאורכא דמשמעתין משמע דבית האסורין חייב במזוזה ולר"י דווקא פטור מכיון דס"ל דדירה בע"כ לא שמה דירה אבל לרבנן דס"ל דשמה דירה א"כ בית האסורין חייבת במזוזה. וכ"כ הברכי יוסף (יו"ד רפ"ו ס"ד) דלרבנן דדירה בע"כ שמה דירה חייב במזוזה.

✓ ולדעתי מסתבר מאד סברת השערי אפרים דבית האסורים גרע מדירה בע"כ, דדירה בע"כ שנחלקו בה רבנן ור"י זה כשדר שם מצד דירה אלא דמה דהוצרך לדור שם זהו בע"כ, אבל בבית האסורין כל עיקר דירתו שם אינה מצד דירה אלא כדי לאסרו שלא יוכל לדור בכ"מ כרצונו, וממילא נמצא שהוא דר שם וכוה י"ל דפטור לכר"ע.

11. שערים מצויינים בהלכה

דף י: שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין. לא מצאתי טעם לזה, ואיזה קלקול יבא מזה אם יאמרו כן. ואפשר משום דבית האסורים אינה דירה של כבוד, ועל ידי זה יושפל כבוד הכהונה, והרי התורה הקפידה להיפך, שיכבדו אותו לקראו

ישמעאל ואחרית הימים

1. בראשית טו:יב

ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו:

2. רמב"ן בראשית טו:יב

גדולה זו מלכות אנטיוכס, נפלת עליו זו אדום:

3. בעל הטורים בראשית כה:יח

על פני כל אחיו נפל - וסמין ליה ואלה תולדות יצחק. לומר **כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד** שהוא מתולדות יצחק:

4. ילקוט שמעוני ישעיהו כא רמז תכא

היה רבי ישמעאל אומר שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים, אחת בים ומפני קשת דרוכה, ואחת ביבשה מפני חרב נטושה, ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם שנאמר ומפני כובד מלחמה, ומשם בן דוד יצמח ...

5. זוהר חדש פרשת בלק מאמר דרך כוכב יעקב

וכדין יתבערון גלולין מן ארעא קדישא. ותלת קרבין יעבדון בני ישמעאל בהדי משיח דא. ואינון ייתין ויסגדון למארי עלמא בטורא דקודשא בירושלים. ואילין קרבין יהון באלף שתיתאה:

6. רבינו בחיי בראשית כא: יד

שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל.

7. ע"ז ב. ב.:

דרש רבי חנינא בר פפא ואיתימא רב שמלאי לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה [ומניחו] בחיקו ואומר למי שעסק בה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא... אמר להם הקדוש ברוך הוא אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה ... [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה מאי טעמא משום דחשיבא ... אמר להם הקדוש ברוך הוא במאי עסקתם... אמר להם הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם ... מיד יצאו בפחי נפש יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה מאי טעמא דהא חשיבא בתרה ומגלן דכתיב וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין [בשר] כדוב ומגלן שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב אמר להם הקדוש ברוך הוא במאי עסקתם ... אמר להם הקדוש ברוך הוא כל מה שעשיתם לצורך עצמכם ... וכן לכל אומה ואומה וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי מאי טעמא עיילי סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל מאי שנא הני דחשיבי ומאי שנא הני דלא חשיבי להו משום דהנך משכי במלכותיהו עד דאתי משיחא

8. יומא י.

אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי עתידה רומי שתפול ביד פרס ... אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי עתידה רומי שתפול ביד פרס קל וחומר ומה מקדש ראשון שבנאוהו בני שם והחריבוהו כשדיים נפלו כשדיים ביד פרסיים מקדש שני שבנאוהו פרסיים והחריבוהו רומיים אינו דין שיפלו רומיים ביד פרסיים אמר רב עתידה פרס שתפול ביד רומי אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב בנויי ביד סתורי אמר להו אין גזירת מלך היא איכא דאמרי אמר (ליה) [להו] אינהו נמי הא קא סתרי בי כנישתא תניא נמי הכי עתידה פרס שתפול ביד רומי חזא דסתרי בי כנישתא ועוד גזירת מלך הוא שיפלו בונין ביד סתורין דאמר רב יהודה אמר רב אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישוכן על בני ישראל:

9. זוהר שמות יז.

ואין לך גלות קשה לישראל כמו גלות ישמעאל

10. רד"ק זכריה ו:ג

ובמרכבה הרביעית סוסים ברדים אמוצים - במרכבה הזאת ראה שם שני ... רמז למלכות רומי שהשפילה מלכות יון ומלכה היא בעולם וראה בה שני גוונים לפי שיש מלכות אחר עמה שמולכת בעולם והיא מלכות ישמעאל וכן אמר במלכות נבוכדנצר כמו שפטר אותה דניאל ומלכות פליגא תהוי:

11. מלבי"ם חבקוק ג:ג

אלוה מתימן יבא - ההנהגה הזאת תמשך עד שיגיע עת הגאולה שאז יבא אלוה-ה מתימן לגאלם, ומציר כי הגלות האחרון תתחלק בין שני מלכויות, שהם מלכות אדום המצויינת בשם תימן שתימן הוא בארץ אדום, ומלכות ישמעאל המצויינת בשם הר פארן כמ"ש אצל ישמעאל וישב במדבר פארן ומשם יבא השם לגאלם.

12. ספר נצח ישראל פרק כא

אחר שבארנו לך בפרקים הקודמים, שאי אפשר לעולם בלא מושלן של מלכות של האומות, והם ד' מלכויות. וישראל האומה היחידה, היא מלכות שיש בה הקדושה האלקית, והיא מובדלת מן המלכות האומות. וזה כי המלכויות האלו הם מתייחסים מצד עולם הזה, אשר העולם הזה יש בו שני דברים; כי הוא עולם גשמי כאשר ידוע, ומצד הזה אין בו קדושה. ומכל מקום אי אפשר שלא יהיה העולם הזה בו מדרגה קדושה בדבר מה... וכנגד זה עמדו בעולם שתי בחינות מחולקות; האומות שהם נוטים אל הגשמי, וזהו בחינה אחת. והאומה הישראלית, האומה הקדושה, כנגד הבחינה השנית, שיש בעולם בחינה שראוי לעולם צד בחינה קדושה בלתי גשמית. ...

וזה ענין ד' מלכויות שעמדו בעולם, שהם נגד ד' צדדין אשר הם אל הגשם... המלכויות שהם מצד הגשמי של עולם הזה, הם ד', כמו שהתבאר. ואלו דברים הם ברורים מאוד. ולפיכך תמצא שאמר (דניאל ז, ב) "חזה הוית בחזוי לילא וארו ארבע רוחי שמיא

מגיחון לימא רבא". ומן הים היו עולים אלו ד' חיות, שהם ד' מלכויות שראה דניאל. וזה מפני שאמרנו, כי אלו ד' מלכויות הם מכה העולם הזה הגשמי כמו שהתבאר, ולכן ד' רוחי שמיא היו מביאין אלו ד' חיות, שהם ד' מלכויות:

ובפרק קמא דע"ז (ב ע"ב) קאמר מאי שנא דחשיב טפי הני תרי מלכותא, דהיינו מלכות פרס ומלכות רביעית, משום דמשכי מלכותיהו עד ביאת המשיח. ויש לשאול על שתי מלכויות אלו, למה מלכות שלהם נמשך עד מלך המשיח, ולא מלכות בבל ולא מדי. וכל אלו הדברים תבין מן הדברים אשר אמרנו למעלה, כי אלו ד' מלכויות הם מתחייבין מן ד' צדדין כמו שאמרנו, ואלו ד' צדדין יש בהן שני צדדין שהם צד הימין צד השמאל, שהם שקולים ושונים:

ובפרק קמא דיומא (י ע"ב) אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי... עד כאן. ומחלוקת החכמים האלו הם דברים נפלאים מאוד. יש לך להבין אותם מן הדברים אשר בארנו לך, כי אלו שני מלכויות הם נמשכים עד המשיח, ומחלוקתם איזה יהיה בסוף. כי אף שאמרנו כי אלו שני מלכויות הם מתדמים במשיכת המלכות, אבל שיהיו שניהם נמשכים לגמרי עד זמן המשיח - דבר זה אי אפשר, כי יש לאלו ב' מלכויות בחינות מחלוקת שאין זה כמו זה. ולפיכך אי אפשר שלא יהיה האחד גובר על השני אותו שהוא מוכן ביותר לזה:

ואמר אחריו שאין בן דוד בא עד שנתפשט מלכות הרשעה בכל עולם ט' חדשים. והטעם כי יהיו ישראל נחשבים כאילו נולדו, וכדכתיב (תהלים כב, לב) "ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה". ועוד כתיב (ישעיה סו, ח) "היוחל ארץ ביום אחד היולד גוי פעם אחד". ועוד כתיב (תהלים קב, יט) "תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל וגו'", ואלו הם דור של משיח, שיהיו נחשבים שנולדו מחדש, ומפני שיוצא לפעל הכח הנסתר העליון הפנימי הוא עולם המשיח. וקודם זה יהיה מתפשט מלכות הרשעה ט' חדשים בכל העולם, ובזה הזמן יולד בו ישראל, שנקראים ישראל 'אדם' (יבמות סא.). ובאלו ט' חדשים אשר יוצא לפעל ישראל, יהיה מלכות הרביעית מושל בעולם, ומן מלכות זה יקבל המלך המשיח המלכות. ולא יהיה מלך המשיח מקבל המלכות מן שנים, רק מן אחד, ראוי לענין זה נקרא מלכות ד'. ולכך תחלה תפול מלכות פרס, שהוא שלישי, ביד מלכות רביעית, ומן מלכות רביעית יקבל מלך המשיח המלכות...

ובענין ד' מלכויות אלו, הם מפקקים במלכות ישמעאל. כי יש היו אומרים כי מלכות רביעית הוא מלכות ישמעאל, כי הוקשה להם כי היא חיה גדולה מאוד, וראוי לתת למלכות זה כח חיה רביעית, ואם לא כן, מאי מלכות זה. אבל מדברי חכמים, אשר הם יודעים מצפוני התורה וסוד המלכויות כלם, והם בארו כי אינה מלכות רביעית. ודבר זה ידעו בבירור הגמור מחמת כמה דברי חכמה. אמנם מה שאמרנו כי מלכות ישמעאל מלכות גדולה, אין זה קשיא כלל, כי הכתוב לא אמר רק כי ד' מלכויות מקבלים מלכות קדישין עליונים, וכדכתיב (דניאל ז, יז-יח) "ארבעה מלכאן יקומון ויקבלון מלכות דקדישין עליונים ויחסנון מלכות עד עלמא ועד עלם עלמא". הרי לך שהכתוב מעיד כי אלו ד' מלכויות יקבלון מלכות קדישין עליונים: וביאור זה כאשר קדישין עליונים היה להם המלכות. אותו מלכות עצמו מסר השם יתברך לד' מלכויות, כי מכה אותו מלכות עמדו אלו ד' מלכויות. כי נטל מלכות קדישין עליונים, ואתיהב לד' מלכויות, כי עמדו מכה מלכות קדישין עליונים. שהרי מלכות בבל בודאי עמדה מכה מלכות קדישין עליונים, שהרי מלכות בבל נטלה מלכות ישראל. ואחר כך נטלה מלכות פרס המלכות מן מלכות בבל, וירשה מלכות קדישין עליונים. ואחר כך מלכות יון נטלה המלכות מן מלכות פרס. ומלכות אדום נטלה המלכות מן מלכות יון, כאשר ידוע. אבל מלכות ישמעאל, אף על גב שישמעאל היה תקיפא לחדא, לא עמדה מכה מלכות קדישין עליונים. רק אלו ד' מלכויות עמדו מן מלכות קדישין עליונים. ולכך אלו ד' מלכויות, מפני שעמדו וקבלו מלכות קדישין עליונים, הם מעכבים הגאולה, וארכה נתן להם. וכל זמן שהם מולכים, לא יחזרו ישראל - אשר נטל השם יתברך המלכות מהם ונתנו לאלו ד' מלכויות - אין חוזרין למקום מעלתם ולמלכותם. ואם מלכות ישמעאל מלכות תקיפא, מכל מקום אינו בכלל ד' מלכויות אשר קבלו מלכות קדישין עליונים. ואין ראה מן הממשלה והשלטון:

אבל עיקר הפירוש כי מלכות ישמעאל ומלכות פרס הכל מלכות אחד. כי אלו ד' מלכויות הם מחולקים בהנהגתם, ואין זה כמו זה. וכמו שאמרנו במסכת ע"ז בפרק קמא (ב ע"ב), נכנס מלכות רביעית ואומרים להם במה עסקתם בעולם, אומרת הרבה שווקים תקננו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו. נכנס מלכות פרס, אומרים לה במה עסקתם, אומרים הרבה גשרים עשינו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו. ומזה תראה כי הד' מלכויות הם מחולקים במעשיהם, שאין זה כזה. והדברים האלו ידועים למה מלכות זה מיוחד בדבר זה, ומלכות אחר מיוחד בדבר אחר. וכמו שהד' רוחות הם מחולקים, כך מחולקים אלו ד' מלכויות, שהם נגד אלו ד' רוחות, והם מחולקים. ופרס ומלכות ישמעאל הם מלכות אחד, כאשר הנהגותיהם ומעשיהם שווים. ודבר ידוע הוא כי מלכות פרס ומלכות ישמעאל הם דומים ושונים בעניניהם ובהנהגותיהם, ואין כאן קשיא כלל:

13. ספר נר מצוה עמוד יח-יט

מלכות ישמעאל: ויש בני אדם שואלים, והיכן רמז מלכות ישמעאל שהיא מלכות רבתא ותקיפא. ותשובת שאלה זאת מה שלא זכר מלכות ישמעאל, כי לא יחשב הכתוב רק המלכות שקבלו מלכות קדישין עליונים, שירשו מלכות ישראל וכוחם, והם אלו ד' מלכויות, ואם לא שבטל מלכות ישראל לא הגיע להם המלכות. אבל מלכות ישמעאל לא ירש כחו מן מלכות ישראל, כי כחו ותוקפו נתן לו השם יתברך בפני עצמו בשביל שהיה מזרע אברהם, והשם יתברך אמר (בראשית יז, כ) ולישמעאל שמעתיד. והנה נתן השם יתברך כח ותוקף לישמעאל בפני עצמו, ומזה אין מדבר כאשר מזכיר אלו ד' מלכויות, רק אשר ירשו כח ותוקפם של ישראל ובסוף יחזרו הם המלכות לישראל. ויותר נראה לומר כי ישמעאל הוא בכלל מלכות פרס, והוא בכלל מלכות שניה. ואף על גב שאמרנו ומלכות אחרי הוא פרס, לא כתיב פרס בפירוש בכתוב אלא ר"ל כי פרס הוא בכלל מלכות תנינא:

14. מהר"ל חידושי אגדות ע"ז (שם)

ומקשה מאי שנא הני דחשיב, ומאי [שנא] הני דלא חשיב ומתריך דהני תרתי משכי מלכותיהו עד מלכות המשיח, יש לך להבין דברי חכמים, כי מה שכלל כל העולם, הוא מלכות אדום ומלכות ישמעאל. **כי מלכות ישמעאל ומלכות פרס נחשבים כמו מלכות אחד לגמרי, כי יש להם שייכות זה לזה.** וכן כל מלכות רומי אע"ג שמלכים הרבה להם הכל מלכות אדום, וכן מלכות ישמעאל ומלכות פרס הכל אחד, כי האומות שיש להם שייכות זה לזה הם נחשבים כאחד. ומפני כי אי אפשר שיהיה העולם נמסר לאומה אחת, כי אין האומות דבקים באחדותו יתברך יהיו שני מלכויות:

15. ספר נצח ישראל פרק כו

ובמדרש הזה מוכח כי המשיח בבירת בית ערבא, הם ישמעאלים. ובגמרא (סנהדרין צח.) אמרו שהוא על פתח של מלכות רביעית. ומחלוקת זה כמו שהתבאר למעלה מי יהיה בסוף מושל, או מלכות פרס, שפרשנו למעלה שהם מלכות ישמעאל, או מלכות רביעית, הוא מלכות אדום, כמו שהתבאר למעלה, והבן זה. וכבר אמרנו לך, שלא תטעה לפרש דברים אלו גשמיים, רק שבאו לומר לך ענין המשיח, מופשט מן הגשמי:

16. תהילים פרק קכד

- (א) שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל:
(ב) לולי ה' שהיה לנו **בקום עלינו אדם**:
(ג) אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו:
(ד) אזי **המים** שטפונו נחלה עבר על נפשנו:
(ה) אזי עבר על נפשנו **המים הזידונים**:
(ו) ברוך ה' שלא נתננו טרף לשניהם:
(ז) נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו:
(ח) עזרנו בשם ה' עשה שמים וארץ:

17. עץ הדעת טוב (שם)

שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו וכו'. כבר ידעת כי הגליות אינם אלא ד'. בכל ומדי ויון ואדום. **אבל עוד עתידין יש' להיות באחרית הימים בגלות ישמעאל** כנז' בפרקי ר' אליעזר ובמדרשי רז"ל ובס' הזוהר סוף פ' לך לך ובענין משא דומה וכו'. ושם בפ' לך לך אמר כי ישמעאל להיותו בן אברהם ונימול נק' פרא אדם ולא אדם גמור מפני שמל ולא פרע. אבל שאר ד' הגליות הן משולות אל החיות כנז' בס' דניאל. והנה דוד ע"ה נתנבא ברוח הקודש במזמור זה כל מה שישראל עתידין להיות בגלות הנז'. והנה בהיות ישראל בגליות הארבעה הם עתידין לומר לולי ד' שהיה לנו נא. כל' עתה בד' גליות אלו היינו אובדין לגמרי כמ"ש אח"כ אזי חיים בלעונו וכו' וסרס את המקרא כאילו אמר יאמר ישראל לולי ד' שהיה לנו נא. ר"ל עתה באלו הד' מלכויות. **אבל עוד יש גלות חמישי אחרון לכולם וקשה מכולם. והוא גלות ישמעאל הנק' פרא אדם כנ"ל ואינו נמשל אל החיות.** ואז יאמרו ישראל באופן אחר. והוא לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם. **כי להיותו אדם לסיבת היותו בן אברהם ויש לו זכות אבות כמו שמצינו שאמר לו ישמעאל [יהיה] לפניך, וגם יש לו זכות המילה.** כי גם לסיבה זו נק' אדם ולכן גלותו תקיפה משאר ד' מלכויות. וכמ"ש רז"ל כי לכן נק' ישמעאל על שעתידין ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו ואז ישמעם א-ל ויענבם. ולפי שאר האומות תמיד היתה בהם ממשלה על שאר אומות ולא כן ישמעאל שתמיד היו ערביים שוכני אהלים ומדברות ואין להם עסק עם זולתם. אלא נמשלים ללסטים היוצאים ומקפחים בני אדם וחוזרין לאהליהם וכמ"ש והוא יהיה פרא אדם ידו בכל וכו' ואח"כ עתידין למלוך על העולם ועל ישראל. לז"א בקום עלינו ע"ד מה שנת' בס' הזוהר על הפסוק ויקם מלך חדש דבקדמיתא הוה שפיל מכל אומיא והשתא קם למלוכה. וביאר את אשר יאמרו אז ישראל בגלות ישמעאל שקם הערבי ההוא נביאם משפלות גדול לרום מעלות כנודע. וזה אשר יאמרו אז לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם שהוא ישמעאל. אזי חיים בלעונו וכו' כל' אזי בזמן זה הגלות הה' הוא משונה מכל מה שעבר. כי אז חיים היו רוצים לבלוע אותנו ע"ד ותבלען השלבים וכו' ולא נודע כי באו אל קרבנה וכו' כי ח"ו בחרות אפם בנו רצונם למחות שם ישראל מתחת השמים כדמיון הדבר הבולע שאין מציאותו נודע כלל וכאילו לא היה כנז'....משא"כ בגלות ישמעאל שעתידין להצר את ישראל צרות קשות ומשונות לא נראו כמותם כנ"ל בשם רז"ל **שלכן נקרא שמו ישמעאל. וא"כ אנחנו לא נדע מה נעשה. ואין לנו תקוה אחרת זולתי שנבטח בשמו הגדול ית' שיושיענו מידם. וז"ש עזרנו בשם ד' וכו'. כל' סיבת בטחוננו בו ית' הוא.** לפי שהוא אשר עשה את השמים ואת הארץ. ונודע כי לא בראם אלא בשביל ישראל שיקיימו את התורה כמ"ש רז"ל על בראשית ברא וכו' בשביל התורה שנק' ראשית. ובשביל יש' שנק' ראשית. וכמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חקות השמים וכו'. וא"כ מוכרח הוא שיעזרנו מידם ויגאלנו גאולה שלימה העתידה במהרה בימינו כדי שיהיה קיום לשמים ולארץ כנז'. כי אין להם קיום זולתי ע"י ישראל.